Varthän tågar svensk socialdemokrati?

Årets första maj är den kanske minst problemtyngda på 30 år för regeringen. Just därför är läget så bekymmersamt för partiet.

Jag minns Tornparken i Sundbyberg en 1 maj på 80-talet. Luften var förtätad av förväntan på att LO-ordföranden Stig Malm hårt skulle angripa regeringen. Likt Nokia överträffade han förväntningarna.

Första maj under regeringsåren på 90-talet har inte varit lättare. Det gick så långt att åtskilliga arbetarekommuner föredrog att inbjuda utomstående kritiker framför att invitera egna statsråd.

Men nu skiner vårsolen. Ekonomin spricker ut likt björkarna. Budgeten visar överskott. Regeringen presenterar reformpaket för barnfamiljerna och talar åter om höjda bidrag. Rörelsen borde kunna göra vad den så länge längtat efter: »känna igen sig«.

Men väljarstödet vägrar stiga.

Hur ledningen än gör blir det fel. Om partiet anpassar sig till verkligheten i den nya globala ekonomin riskerar det tappa förankring hos den hälft av dess gamla väljare som har samma föreställningar som Schyman. Om det i stället anpassar sig till vänstern förlorar det kontakt med förändringskraven från den nya konkurrensmiljön. Också detta är långsiktigt allvarligt, ty svensk socialdemokrati vill förknippas med modernitet och

har som sin stora tillgång det historiska ryktet att vara bäst på att sköta nationen.

S-ledningen vet helt enkelt inte hur den ska hantera Schyman och vänstern. Att krama ihjäl dem har inte lyckats. När kärvänligheten blivit så närgången att den rentav verkar kunna leda till gemensam regering 2002, tycks liberala socialdemokrater dra öronen åt sig utan att s för den skull lyckas suga tillbaka dem som flytt vänsterut.

Så testar då s-ledningen att i stället besvara flört med örfilar. Men förvirringen är total, som när statsministern anför alliansfriheten som skäl mot att släppa in vänsterpartiet även formellt i regeringen – saken förhåller sig ju alldeles tvärtom: behovet av uppbrott från alliansfriheten borde vara skälet för att hålla vänstern utanför Rosenbad.

Två huvudkategorier av attacker på vänstern kan noteras från ledande s-håll:

- Den ena handlar om vänsterpartiets kommunistiska förflutna. Kritiken i den här delen är både väl grundad och äkta känd. Allra hårdast formuleras den av förre partiledaren Ingvar Carlsson, dels i hans bok förra året, dels i en färsk intervju gjord av Jan Gillberg för tidskriften DSM nr 2/2000. Det oroar mig, säger Carlsson till Gillberg, »att det i vänsterpartiet finns en uppenbarligen stor grupp, som inte har lärt sig någonting av kommunismen och kommunismens brott och som inte vill ta till sig att miljoner och åter miljoner människor mördades … Det förvånar mig att dom alls kallar sig kommunister efter det totala fiasko som kommunismen gjort i varje land, där de fick chansen att omsätta sin politik. Ekonomiskt fiasko, miljöpolitiskt fiasko. Och hur det där utvecklades till ett klassamhälle av absolut värsta slag. Och till detta hela diktaturens avskyvärda sidor. Det här (att både partisekreteraren och ungdomsförbundets ordförande alltjämt kallar sig kommunister) visar att vänsterpartiet inte har gjort upp med sin historia.«
- Den andra handlar om vänsterpartiets populism. Partisekreteraren Lars Stjernkvist pekade till exempel på vänsterns kritik av utgiftstaket i en debatt nu i veckan.

Båda kritiklinjerna har sitt berättigande. Men den första har onekligen mist en del av sin kraft i förhållande till Schyman. Och den andra är väl trots allt mindre träffande nu, när socialdemokraterna lägger fram en gemensam statsbudget med vänsterpartiet och därtill delar ansvaret i många kommuner.

Hur man ska hantera populister är därtill dubbelbottnat. Att dra in dem i tydligt regeringsansvar kan ibland vara effektivt, som Richard Swartz skrev på Svenska Dagbladets kultursida (28/4). Det tillhör demokratins uppfostrande funktion, menade Swartz, att väljarna kan rösta fram även »allskönsskojare« och låta dem misslyckas i regeringsställning. »Vi har då möjlighet att välja bort dem och just denna bluffens och dumhetens offentliga konkurs ser jag som en av demokratins stora fördelar.«

En tredje kategori av argument lyser däremot med sin frånvaro när socialdemokraterna söker dra upp skillnader gentemot vänstern, nämligen valet av framtidsväg för Sverige.

Som Assar Lindbeck senaste visade i en artikel på DN Debatt i onsdags (26/4) finns det inte en utan flera svenska modeller:

1. Den gamla framgångsrika modellen – som under 100 år gav Sverige högst tillväxt i världen vid sidan av Japan – byggde på bra institutioner för uppfinnare och entreprenörer, förenat med grundtrygghet, flexibel arbetsmarknad, strävsamhet (arbetslinje, enskilt sparande, bildningstörst), god ut-

bildning och forskning, relativt lågt skattetryck, omutlighet och starkt civilt samhälle samt konsensusklimat.

2. Från ca 1970, menar Lindbeck, introducerades en modell med helt andra egenskaper, bland annat präglad av högt skattetryck, extrema ersättningsnivåer i socialförsäkringarna, rigid arbetsrätt, stridsklimat, oförståelse för entreprenörer och dålig skola. Redan ATP kring 1960 förebådade denna andra modell genom att ersätta enskilt sparande med statligt.
3. En tredje svensk modell formades kring 1990, med avregleringar, EU-anslutning, återinförda incitament att spara och arbeta, skattereform byggd på sunda principer, mer av försäkringskaraktär hos trygghetssystemen, låg inflation samt skapande av grundförutsättningar för sänkt skattetryck genom avskaffade dyra subventioner av mat och bostäder och en totalt renoverad arbetsskadeförsäkring.

Modellskiften sker inte utan ett pris. Övergångskostnaden för att gå från andra till tredje modellen var större än att gå från första till andra. Nu äntligen börjar Sverige se goda följder av den tredje modellen, däribland en dynamisk IT-sektor i spåren på Bildts teleavreglering 1993. Den väcker omvärldens stora intresse och gör åter Stockholm till ett världscentrum för modernitet.

Vänsterpartiet inbjöd i veckan till samtal med socialdemokraterna med sikte på regeringssamverkan efter valet 2002. I partiets tidning »Vänsterpress« skriver partisekreteraren Lars Ohly: »Målet är att skapa en gemensam plattform med socialdemokraterna inför valet 2002 som kan utgöra en grund för en kommande vänsterregering.« Gemensamt programarbete med v och mp har socialdemokraterna redan accepterat.

Ohly talar i samma ledarartikel om att »angripa kapitalets

makt« och »genomföra en socialistisk samhällsomvandling«. I vänsterns partistyrelses förslag till kongressuttalande rörande villkoren för »vänstern vid makten«, säger man sig särskilt vara ute efter att stoppa en utveckling av svensk socialdemokrati i riktning Blair/Schröder, där s-partier »överger idéerna om en annan ekonomisk politik än den marknadsliberala.«

Vad vilja nu socialdemokraterna? Vill de fullfölja och utveckla den tredje svenska modellen, som har stora likheter med den första svenska framgångsmodellen? I så fall måste jämlikhetspolitiken mest ta sikte på sådant som att skapa bästa möjliga skola för alla barn, inte på att ta bort karensdag i sjukförsäkringen och hårdbeskatta ingenjörer. Eller vill de återgå till den andra modellen, den misslyckade 70–80-talspolitiken?

Detta grundläggande val borde styra också sökandet efter allianspartner för ett socialdemokratiskt parti som hur som helst kommer att vara mindre än förr. Den tredje modellen kan omöjligen fullföljas i allians med vänsterpartiet. Lars Ohly är inte endast kommunist och populist. Han är också antikapitalist. Hur förhåller sig socialdemokraterna till denna tredje egenskap?

Virserum i Småland är en av många orter där socialdemokrater tågar denna första maj. Mötestalare: Gudrun Schyman!

30 april 2000